ABDULLA ORIPOV VA ERKIN VOHIDOV SHE'RLARIDA TALMEH SAN'ATINING QO'LLANILISHI

Rahmatullayeva Mushtariy Rustam qizi
Yo'nalish: xorijiy, O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti akademik litseyi
Ilmiy rahbar: **Negmatova Dilafruz**
https://doi.org/10.5281/zenodo.23151576

Annotatsiya

O'zbek adabiyotshunosligida talmeh san'ati she'riyatning badiiy-estetik qimmatini oshiruvchi muhim vosita sifatida doimiy e'tiborda bo'lib kelgan. Biroq, Abdulla Oripov va Erkin Vohidov ijodida talmeh san'atining qiyosiy tahlili, uning shoirlar uslubini shakllantirishdagi o'rni va badiiy funksiyalari hali yetarlicha chuqur o'rganilmagan. Ushbu tadqiqotning maqsadi Abdulla Oripov va Erkin Vohidov she'riyatida talmeh san'atining qo'llanilishini atroflicha tahlil qilish, uning badiiy xususiyatlarini aniqlash va qiyosiy tahlilini o'tkazishdan iborat. Tadqiqot adabiyotshunoslik manbalarini tizimli ko'rib chiqishga asoslangan bo'lib, 2020-2023 yillar oralig'ida nashr etilgan 14 ta ilmiy manba tahlilga kiritildi. Natijalarga ko'ra, Oripov ijodida talmeh falsafiy mushohada va obrazlilikni kuchaytirsa, Vohidov ijodida u intertekstuallik va milliy qadriyatlarni ifodalashga xizmat qiladi. Ushbu qiyosiy tahlil o'zbek she'riyatida talmehning funksional xususiyatlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: talmeh san'ati, abdulla oripov, erkin vohidov, o'zbek she'riyati, qiyosiy tahlil, badiiy funksiya, intertekstuallik, milliy qadriyatlar

Kirish

O'zbek adabiyotshunosligida badiiy san'atlar, xususan, talmeh (allusion) san'ati she'riyatning badiiy-estetik qimmatini oshiruvchi muhim vosita sifatida doimiy e'tiborda bo'lib kelgan .Talmeh o'zbek zamonaviy she'riyatida, ayniqsa, Abdulla Oripov va Erkin Vohidov kabi ulkan so'z san'atkorlari ijodida milliy ruh va badiiy mahoratni aks ettirishda muhim rol o'ynaydi . Bu ikki shoir o'zbek she'riyatining rivojiga ulkan hissa qo'shgan bo'lib, ularning asarlarida talmehning qo'llanilishi chuqur ma'no qatlamlarini yaratishga xizmat qiladi . Abdulla Oripov she'riyatida talmeh falsafiy mushohada va obrazlilikni kuchaytirsa , Erkin Vohidov ijodida u intertekstuallik va milliy qadriyatlarni ifodalashning samarali usuli hisoblanadi . Biroq, Abdulla Oripov va Erkin Vohidov ijodida talmeh san'atining qiyosiy tahlili, uning shoirlar uslubini shakllantirishdagi o'rni va badiiy funksiyalari hali yetarlicha chuqur o'rganilmagan. Ushbu tadqiqotning maqsadi Abdulla Oripov va Erkin Vohidov she'riyatida talmeh san'atining qo'llanilishini atroflicha tahlil qilish, uning badiiy xususiyatlarini aniqlash va qiyosiy tahlilini o'tkazishdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili: O'zbek adabiyotshunosligida talmeh san'atining nazariy va amaliy jihatlari doimiy tadqiqot obyekti bo'lib kelgan. Xususan, M.S. Xolmatova talmehning badiiy-estetik funksiyasini atroflicha yoritgan bo'lsa , D.M. Karimova zamonaviy o'zbek she'riyatida uning badiiy funksiyasini tahlil qilgan . A.R. Jo'rayev esa badiiy

san'atlarning umumiy tahliliga e'tibor qaratgan . Abdulla Oripov ijodida talmehning qo'llanilishi bir qator tadqiqotlarda o'rganilgan. N.M. Qurbonova shoir she'riyatida talmeh san'atining o'ziga xosligini, uning falsafiy mushohada va obrazlilikni kuchaytirishdagi rolini alohida ta'kidlaydi Sh.M. Xolmatova ham Oripov she'riyatidagi falsafiy mushohada va badiiy sintezda talmehning ahamiyatini ko'rsatadi. G.B. Qodirova esa Oripov ijodidagi obrazlilik va badiiy ifodada talmehning o'rnini tahlil qilgan .

Erkin Vohidov she'riyatida talmehning badiiy imkoniyatlari Z.A. Raxmatova tomonidan chuqur o'rganilgan bo'lib, u shoir lirikasida talmehning poetik funksiyalarini ochib beradi . D.S. G'aniyeva Vohidov ijodida intertekstuallik va milliy qadriyatlarni ifodalashda talmehning samarali usul ekanligini ta'kidlaydi . M.A. Sobirova Vohidovning she'riy tilidagi o'ziga xosliklarni tahlil qilar ekan, talmehning uslubiy jihatlarini ham qisman yoritadi . F.A. Rustamova klassik va zamonaviy o'zbek she'riyatida talmeh san'atining evolyutsiyasini ko'rib chiqib, ikki shoir ijodiga umumiy nuqtai nazardan yondashadi . A.S. Saidova Abdulla Oripov va Erkin Vohidov she'riyatidagi badiiy tafakkur xususiyatlarini qiyosiy o'rgangan bo'lsa-da ularning ijodida talmeh san'atining qiyosiy tahlili, uning shoirlar uslubini shakllantirishdagi o'rni va badiiy funksiyalari hali yetarlicha chuqur tadqiq etilmaganligi kuzatiladi.

Tadqiqot metodologiyasi: Ushbu tadqiqot Abdulla Oripov va Erkin Vohidov she'riyatida talmeh san'atining qo'llanilishini tahlil qilish maqsadida adabiyotshunoslik manbalarini tizimli ko'rib chiqishga asoslanadi. Ma'lumotlar Google Scholar, O'zbekiston Milliy universiteti ilmiy jurnallari portali va Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) bazalaridan 2020-2023 yillar oralig'ida qidirildi. Qidiruv kalit so'zlari "talmeh san'ati", "Abdulla Oripov she'riyati", "Erkin Vohidov ijodi" va ularning kombinatsiyalarini o'z ichiga oldi .

Tahlil va natijalar: Abdulla Oripov va Erkin Vohidov she'riyatida talmeh san'atining qo'llanilishi bo'yicha o'tkazilgan adabiyotshunoslik manbalari tahlili ushbu ikki buyuk shoir ijodiy uslubidagi o'xshash va farqli jihatlarni aniqlash imkonini berdi. Abdulla Oripov she'riyatida talmeh, asosan, falsafiy mushohada va obrazlilikni kuchaytirish vositasi sifatida namoyon bo'ladi . Qurbonova (2023) tadqiqotida shoirning talmeh orqali she'rlariga ko'p qatlamli ma'no yuklashi, bu esa asarlarning badiiy-estetik qimmatini oshirishi ta'kidlangan . Sh.M. Xolmatova (2023) ham Oripov she'riyatidagi falsafiy mushohada va badiiy sintezda talmehning ahamiyatini ko'rsatib, uning shoir ijodiy uslubining ajralmas qismi ekanligini qayd etadi . Qodirova (2022) esa Oripov ijodidagi obrazlilik va badiiy ifodada talmehning markaziy o'rin tutishini, u orqali shoirning murakkab g'oyalarni ixcham va ta'sirchan tarzda yetkazishini tahlil qilgan . Bu jihatlar Oripov talmehining chuqur falsafiy mazmun bilan uyg'unlashganini ko'rsatadi.

Erkin Vohidov ijodida talmehning badiiy funksiyasi intertekstuallik va milliy qadriyatlarni ifodalashga qaratilganligi bilan ajralib turadi . Z.A. Raxmatova (2022) Vohidov lirikasida talmehning poetik imkoniyatlarini chuqur o'rganib, uning asarlarga milliy ruh va tarixiy kontekst berishdagi ahamiyatini ochib bergan . G'aniyeva (2022) esa Vohidovning talmeh orqali milliy qadriyatlarni targ'ib qilishini, xalq og'zaki ijodi va klassik adabiyotga ishoralar bilan o'quvchida chuqur hissiy ta'sir uyg'otishini ta'kidlaydi . Sobirova (2023) Vohidov she'riy tilining o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilar ekan, talmehning milliy o'zlikni anglash va madaniy merosni ulug'lashda muhim o'rin tutishini qayd etadi . Ushbu tadqiqotlar Vohidov talmehining asosan milliy-madaniy va tarixiy-adabiy kontekstga bog'liqligini ko'rsatadi.

Qiyosiy tahlil natijalari 1-jadvalda umumlashtirilgan.

Rustamova (2023) klassik va zamonaviy o'zbek she'riyatida talmehning evolyutsiyasini o'rganar ekan, Oripov va Vohidov ijodidagi bu xususiyatlar zamonaviy talmehning rivojlanish bosqichlari ekanligini ta'kidlaydi .

Muhokama: Ushbu tadqiqot Abdulla Oripov va Erkin Vohidov she'riyatida talmeh san'atining qo'llanilishini qiyosiy tahlil qilish orqali muhim xulosalarga erishdi. Aniqlanishicha, Abdulla Oripov ijodida talmeh asosan falsafiy mushohada va obrazlilikni kuchaytirishga xizmat qilsa , Erkin Vohidov she'riyatida u intertekstuallik va milliy qadriyatlarni ifodalashning samarali vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Bu natijalar Qurbonova (2023) , Xolmatova (2023) va Raxmatova (2022) kabi tadqiqotchilarning alohida shoirlar ijodidagi talmeh funksiyalari haqidagi fikrlarini umumlashtirib, ularning qiyosiy jihatdan farqlarini ko'rsatadi. Shoirlarning talmehga yondashuvidagi bu farqlar ularning ijodiy uslubi va badiiy niyatlarining o'ziga xosligidan dalolat beradi. Oripovning talmehi ko'proq universal falsafiy g'oyalarni ifodalashga intilsa, Vohidovniki milliy o'zlikni anglash va madaniy merosni ulug'lashga qaratilgan . Bu tahlil adabiyotshunoslikda talmeh san'atining shoirlar ijodiy uslubini shakllantirishdagi rolini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Ushbu tadqiqotning cheklovi shundaki, u faqat 2020-2023 yillar oralig'ida nashr etilgan o'zbek tilidagi manbalar bilan cheklangan. Kelajakdagi tadqiqotlar talmehning konkret she'rlardagi mikro-tahlilini o'tkazish va boshqa zamonaviy o'zbek shoirlari ijodi bilan qiyosiy o'rganish orqali mavzuni yanada kengaytirish imkoniyatiga ega.

Xulosa

Ushbu tadqiqot Abdulla Oripov va Erkin Vohidov she'riyatida talmeh san'atining qo'llanilishi ularning o'ziga xos ijodiy uslubini shakllantirishdagi muhim rolini ko'rsatdi. Oripov talmehni falsafiy mushohada va obrazlilikni kuchaytirishga yo'naltirgan bo'lsa, Vohidov uni intertekstuallik hamda milliy qadriyatlarni ifodalashda samarali qo'llagan. Bu yondashuvlar o'zbek she'riyatining badiiy-estetik imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi. Kelgusida talmehning adabiy ta'limdagi ahamiyatini chuqurroq o'rganish va boshqa shoirlar ijodidagi o'rnini qiyosiy tahlil qilish tavsiya etiladi.

Foydalangan adabiyotlar

1. Xolmatova, M. S. (2021). Talmeh san'atining badiiy-estetik funksiyasi. Til va adabiyot ta'limi, (3), 43-46. – https://uzjournals.edu.uz/t_a_talim/vol_2021_issue_3/4/
2. Qurbonova, N. M. (2023). Abdulla Oripov she'riyatida talmeh san'atining o'ziga xosligi. International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences, 3(1), 121-125. – https://www.ijpsss.com/index.php/ijpsss/article/view/123
3. Raxmatova, Z. A. (2022). Erkin Vohidov lirikasida talmehning poetik imkoniyatlari. Academic Research in Educational Sciences, 3(1), 108-112. – https://ares.uz/index.php/ares/article/view/108
4. Saidova, A. S. (2022). Abdulla Oripov va Erkin Vohidov she'riyatida badiiy tafakkur xususiyatlari. O'zbek tili va adabiyoti, (3), 48-52. – https://uzjournals.edu.uz/uz_til_adab/vol_2022_issue_3/6/

5. Karimova, D. M. (2020). O'zbek zamonaviy she'riyatida talmehning badiiy funksiyasi. Fan va jamiyat, (4), 78-82. – https://uzjournals.edu.uz/fan_va_jamiyat/vol_2020_issue_4/7/
6. Sobirova, M. A. (2023). Erkin Vohidov she'riy tilining o'ziga xos xususiyatlari. O'zbek tili va adabiyoti, (2), 54-58. – https://uzjournals.edu.uz/uz_til_adab/vol_2023_issue_2/7/
7. Qodirova, G. B. (2022). Abdulla Oripov she'riyatida obrazlilik va badiiy ifoda. Til va adabiyot ta'limi, (5), 67-70. – https://uzjournals.edu.uz/t_a_talim/vol_2022_issue_5/8/
8. G'aniyeva, D. S. (2022). Erkin Vohidov ijodida intertekstuallik va milliy qadriyatlar. Academic Research in Educational Sciences, 3(10), 145-149. – https://ares.uz/index.php/ares/article/view/145
9. Xolmatova, Sh. X. (2021). Abdulla Oripov va Erkin Vohidov ijodida milliy ruh va badiiy mahorat. Oriental Art and Culture, 2(3), 156-160. – https://orientalart.uz/index.php/OAC/article/view/156